

Model of Explaining the Students' Happiness by Intrinsic Religious Orientation in Considering the Mediating Role of Optimism and Hope

ARTICLE INFO

Article Type

Descriptive Study

Authors

Hadian S.A.^{*1} PhD,
Aminimanesh S.² PhD,
Khanzadeh M.³ PhD,
Ali Asgari R.⁴ MSc

How to cite this article

Hadian S A, Aminimanesh S, Khanzadeh M, Ali Asgari R. Model of Explaining the Students' Happiness by Intrinsic Religious Orientation in Considering the Mediating Role of Optimism and Hope. *Islamic Life Style Centered on Health*. 2018;2(4):217-222.

¹General Courses Department, Humanities Faculty, Khomeinishahr Branch, Islamic Azad University, Khomeinishahr, Iran

²Department of Psychology, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

³Psychology Department, Humanities Faculty, Non-profit Higher Education Institute of Faizol-Islam, Khomeinishahr, Iran

⁴Psychology Department, Humanities Faculty, Khomeinishahr Branch, Islamic Azad University, Khomeinishahr, Iran

*Correspondence

Address: Khomeinishahr Branch, Islamic Azad University, Daneshjoo Boulevard, Manzarieh, Khomeinishahr, Isfahan, Iran. Postal Code: 8418148499

Phone: +98 (31) 33660011

Fax: +98 (31) 33660088

hadian@iaukhsh.ac.ir

Article History

Received: April 23, 2018

Accepted: June 16, 2018

ePublished: December 20, 2018

ABSTRACT

Aims One of the factors influencing the happiness of people in society is religious beliefs. In addition to religious orientation, other factors also contribute to happiness, including optimism and hope. The aim of this study was to present and test the model of explaining students' happiness by intrinsic religious orientation considering the mediating role of optimism and hope.

Instruments & Methods The present study is a descriptive-correlational study conducted among 377 students in Isfahan in 2017. They were selected by available sampling method. The instruments of this research included Oxford Happiness Questionnaire, Allport Religion Orientation, Adult Hope Scales (AHS), and Life Orientation Test (LOT). To test the model, Pearson correlation coefficient, Structural Equation Modeling Analysis (SEM), the Maximum Likelihood Estimation (ML), and Bootstrapping method were used. The data were analyzed, using AMOS 22 and SPSS 18.

Findings There was a positive and significant correlation between all variables in the model ($p < 0.01$). The fit indices for the research model were in a favorable range; therefore, the model was consistent with experimental data. Also, all of the model's path coefficients, except for the path of optimism to happiness, were positive and significant. In addition, all indirect effects of the model were significant.

Conclusion Intrinsic religious orientation can be considered as one of the factors influencing optimism, hope, and happiness.

Keywords Religious Orientation; Happiness; Optimism; Hope

CITATION LINKS

[1] The role of positive psychological capital and the family ... [2] Subjective well-being: a general ... [3] Correlation of Islamic lifestyle with life satisfaction ... [4] A study of nurses' spiritual intelligence: a cross-sectional ... [5] The relationship between religious beliefs, social ... [6] General health of students as a function of religious ... [7] A Survey of the relationship between religious ... [8] A Survey of the relationship between religious ... [9] Relationship between religious beliefs and optimism ... [10] Religious orientation and mental ... [11] The relationship between religious orientation ... [12] Examine the relationship between happiness ... [13] The effect of positive thinking training on happiness ... [14] Psychometrics features of the Snyder hope ... [15] Subjective happiness and ... [16] The relationship between hope and happiness ... [17] Role of religious orientations in determination of hope and ... [18] Relationship religious orientation and hope ... [19] The role of religion and religious beliefs in the ... [20] Authentic happiness: Using the new positive ... [21] The mediating influence of hope on multidimensional ... [22] Positive organizational behavior in the workplace ... [23] Personality traits, religious orientation and ... [24] Relationship of psychological well-being and happiness ... [25] Relationship between religious orientation, optimism ... [26] Psychometric properties of Farsi version ... [27] Behavioral science, religion, and mental ... [28] The role of religious orientation in use of psychological defense ... [29] The will and the ways: development and validation ... [30] Distinguishing hope and optimism: two sides of ... [31] Effects of hope-based group therapy on the ... [32] The impact of group education based on Snyder's hop ... [33] Optimism, coping, and health: assessment and ... [34] The relationship between mothers' perfectionism to ... [35] The relationship between optimism and coping strategies ... [36] Structural equation model testing: Cutoff ... [37] Asymptotic and resampling strategies for assessing ... [38] The effectiveness of hope-therapy on the enhancement ... [39] Hope theory: Rainbows in the mind ... [40] The role of positive psychology constructs ... [41] On the confluence of optimism and ... [42] Hope versus optimism in Singaporean ... [43] The Effectiveness of Group Hope Therapy ...

مدل تبیین احساس شادکامی دانشجویان توسط جهت‌گیری مذهبی درونی با توجه به نقش میانجی‌گر خوش‌بینی و امیدواری

سیدعلی هادیان * PhD

گروه دروس عمومی، دانشکده علوم انسانی، واحد خمینی‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی‌شهر، ایران

سجاد امینی‌منش PhD

گروه روان‌شناسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

مصطفی خانزاده PhD

گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی فیض‌الاسلام، خمینی‌شهر، ایران

رسول علی‌عسگری MSc

گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد خمینی‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی‌شهر، ایران

چکیده

اهداف: یکی از عوامل تاثیرگذار بر شادمانی افراد جامعه، اعتقادات مذهبی است. علاوه بر جهت‌گیری مذهبی، عوامل دیگری نیز بر شادکامی تاثیرگذار هستند که از آن جمله می‌توان به خوش‌بینی و امیدواری اشاره کرد. هدف از پژوهش حاضر، آزمون مدل تبیین احساس شادکامی دانشجویان توسط جهت‌گیری مذهبی درونی با توجه به نقش میانجی‌گر خوش‌بینی و امیدواری بود.

ابزار و روش‌ها: پژوهش حاضر، از نوع توصیفی-همبستگی است که بین دانشجویان موسسه غیرانتفاعی رابع اصفهانی در شهر اصفهان در سال ۱۳۹۶ به تعداد ۳۷۷ نفر انجام شد. این افراد به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد، مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت، مقیاس امید بزرگسالان (AHS) و آزمون جهت‌گیری زندگی (LOT) بود. برای آزمون مدل، از ضریب همبستگی پیرسون، روش تحلیل مدل-یابی معادلات ساختاری (SEM)، با به‌کارگیری روش برآورد حداکثر درست‌نمایی (ML) و روش بوتاسترپ استفاده شد. تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای AMOS 22 و SPSS 18 صورت گرفت.

یافته‌ها: بین تمام متغیرهای مدل با یکدیگر همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود داشت (p < 0.05). شاخص‌های برازش برای مدل پژوهش در دامنه مطلوبی قرار داشتند؛ بنابراین مدل حاضر با داده‌های تجربی هماهنگ بود. همچنین تمامی ضرایب مسیر مدل، به‌جز مسیر خوش‌بینی به شادکامی، مثبت و معنی‌دار بودند. علاوه بر این، تمامی اثرات غیرمستقیم مدل نیز معنی‌دار بودند.

نتیجه‌گیری: جهت‌گیری مذهبی درونی را می‌توان به عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار بر خوش‌بینی، امیدواری و شادکامی در نظر گرفت.

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری مذهبی، احساس شادکامی، خوش‌بینی، امیدواری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۲/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۲۶

* نویسنده مسئول: hadian@iaukhsh.ac.ir

مقدمه

نشاط و شادمانی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نیازهای روانی بشر، به‌دلیل تاثیرات عمده‌ای که بر شکل‌گیری شخصیت انسان دارد، همواره ذهن انسان را به خود مشغول کرده است. شادی، صرف‌نظر از چگونگی به‌دست‌آوردن آن، می‌تواند سلامتی جسمانی را بهبود بخشد؛ افرادی که شاد هستند، احساس امنیت بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، دارای روحیه مشارکتی بیشتری هستند و نسبت به کسانی که با آنان زندگی می‌کنند، بیشتر احساس رضایت می‌کنند^[1]. بنابراین شادکامی نه‌تنها خود یک هدف ارزشمند است، بلکه بر دیگر جنبه‌های مهم زندگی نیز تاثیر می‌گذارد^[2].

یکی از عوامل تاثیرگذار بر شادمانی افراد جامعه، اعتقادات مذهبی است. مذهب می‌تواند به‌عنوان یک اصل وحدت‌بخش و یک نیروی عظیم برای سلامت روان مفید و کمک‌کننده باشد. اعتقادات افراد

مذهبی به آنان در مقابله با فشار روانی کمک می‌کند. در سال‌های اخیر دین به‌عنوان یکی از عمده‌ترین متغیرهای موثر بر رفتار و حالات روانی افراد مورد توجه بسیاری از متخصصان علوم رفتاری قرار گرفته است، تا جایی که برخی دین را عامل اساسی در بهداشت فردی و اجتماعی معرفی کرده‌اند^[3]. رفتارها و عقاید مذهبی تاثیر مثبتی در معنی‌دار کردن زندگی دارند و می‌توانند از طریق ایجاد امید و تشویق به نگرش‌های مثبت موجب آرامش درونی فرد شوند^[4]. احساس تعلق به منبعی والا و امیدواری به یاری خداوند در شرایط مشکل‌زا به افراد کمک می‌کند در مواجهه با حوادث فشارزای زندگی آسیب کمتری را متحمل شوند^[5].

یکی از مولفه‌های مهم اعتقادات مذهبی افراد، جهت‌گیری مذهبی است که دارای دو نوع درونی و بیرونی است. جهت‌گیری مذهبی درونی، شکل رشدیافته‌تری از نیت مذهبی محسوب می‌شود که به‌عنوان یک انگیزه غالب و راهنمای عمومی و همیشگی برای سبک و روشی که فرد در زندگی در پیش می‌گیرد عمل می‌نماید؛ در مقابل، جهت‌گیری مذهبی بیرونی، شکل رشدنیافته‌تر عقاید و باورهای مذهبی را در بر می‌گیرد، به این دلیل که افراد دارای جهت‌گیری مذهبی بیرونی، تمایلات و گرایش‌های مذهبی را ابزاری برای دستیابی به اهداف یا همان پدیده خدمت به خود می‌دانند^[6]. به عبارت دیگر در جهت‌گیری مذهبی بیرونی، مذهب در خدمت نیازها و عقده‌ها و وجوه ناسالم فرد است، ولی مذهب درونی با فرد زندگی می‌کند و این طور نیست که او از این مذهب استفاده کند^[7]. جهت‌گیری درونی به یک مذهب شخصی اشاره دارد، ولی جهت‌گیری بیرونی می‌تواند بر عضویت در یک گروه قدرتمند، تامین حفاظت، کسب موقعیت اجتماعی یا به‌عنوان مکانیزم دفاعی توصیف شود^[8].

آلپورت بر اهمیت رابطه جهت‌گیری مذهبی درونی و سلامت روانی تاکید ورزیده و معتقد است افراد دارای این جهت‌گیری سعی می‌کنند از اعتقادات درونی برای مبارزه با بحران‌های زندگی استفاده کنند^[9]. منظور آلپورت از جهت‌گیری مذهبی درونی مولفه‌های انگیزشی فراگیری است که غایت و هدف هستند، نه وسیله‌ای برای دستیابی به اهداف فردی. این مولفه‌ها سلامت روانی را برای فرد به ارمغان می‌آورند^[10]. از دیدگاه آلپورت شخص دارای جهت‌گیری مذهبی درونی با مذهبش زندگی می‌کند و انگیزه‌های اصلی خود را در خود مذهب می‌یابد، در حالی که اشخاص با جهت‌گیری بیرونی برای رسیدن به اهدافی دیگر به سمت مذهب می‌روند^[11]. فرض آلپورت این است که مذهب بیرونی کمتر از مذهب درونی جنبه درمانگرانه و پیشگیرانه دارد. مذهب درونی به خودی‌خود برای فرد جنبه انگیزشی دارد و به دیگر محرک‌ها نیازی ندارد^[10].

علاوه بر جهت‌گیری مذهبی، عوامل دیگری نیز بر شادکامی تاثیرگذار هستند که از آن جمله می‌توان به خوش‌بینی و امیدواری اشاره کرد. در تبیین اهمیت خوش‌بینی می‌توان گفت که این عامل نقش مهمی در سازگاری با رویدادهای تنش‌زای زندگی دارد. افراد خوش‌بین سعی می‌کنند عواطف مثبت، شور و اشتیاق و معنا را در زندگی خود تقویت کنند که تمامی این عوامل بر احساس رضایت از زندگی و شادکامی اثر دارند^[12]. در پژوهش *ارجمندنیا* و همکاران^[13] آموزش خوش‌بینی بر افزایش شادکامی موثر بود.

خوش‌بینی باعث افزایش امیدواری در زندگی نیز می‌شود و به نظر می‌رسد از این طریق نیز بتواند بر شادمانی افراد موثر واقع شود. امیدواری، داشتن باور به نتیجه مثبت اتفاقا یا شرایط در زندگی است. امید احساسی است درباره این که می‌توانیم آنچه را که می‌خواهیم، داشته باشیم یا این که یک اتفاق، بهترین نتیجه را

ارزیابی خوش‌بینی سرشتی، از آزمون جهت‌گیری زندگی خود، گزارش خلاصه‌ای را تدوین کرده و بعدها آن را مورد تجدیدنظر قرار دادند. نسخه تجدیدنظرشده آزمون جهت‌گیری زندگی از آزمون اصلی خلاصه‌تر است (شامل ۶ ماده: ۳ ماده نشان‌دهنده تلقی خوش‌بینانه و ۳ ماده نشان‌دهنده تلقی بدبینانه). نمره‌گذاری سئوالات براساس طیف لیکرت از صفر تا ۴ است. نتیجه به‌دست‌آمده می‌تواند بین صفر تا ۲۴ باشد. هر چه بالاتر باشد و به ۲۴ نزدیک‌تر باشد دورنمای خوش‌بینی شما بیشتر است. روایی و پایایی نسخه فارسی این پرسش‌نامه در مطالعات متعددی گزارش شده است [34, 35]. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ ۰/۹۴ برای این پرسش‌نامه به دست آمد.

برای آزمون مدل پژوهش، از ضریب همبستگی پیرسون و روش تحلیل مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM)، با به‌کارگیری روش برآورد حداکثر درست‌نمایی (ML) استفاده شد. همچنین برای بررسی برازش مدل پژوهش با داده‌های تجربی، شاخص‌های χ^2 ، χ^2/df ، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل‌شده (AGFI)، شاخص برازش نرم‌شده (NFI)، شاخص توکر-لونیس (TLI)، شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)، ریشه دوم میانگین خطای تقریب (RMSEA) و ریشه دوم میانگین باقی‌مانده معیارشده (SRMR) مورد استفاده قرار گرفت [36]. در نهایت، برای بررسی اندازه و معنی‌داری اثرات غیرمستقیم مدل و بررسی نحوه میانجی‌گری متغیرهای میانجی‌گر از روش بوتاسترپ با ۱۰۰۰ مرتبه نمونه‌گیری مجدد [37] استفاده شد. تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای AMOS 22 و SPSS 18 صورت گرفت.

یافته‌ها

میانگین سنی شرکت‌کنندگان در پژوهش، ۲۷/۶۹±۵/۲۱ سال بود. ۲۳۴ نفر (۲۲/۱٪) از آنها مرد و ۱۴۳ نفر (۳۷/۹٪) زن، همچنین ۳۰۲ نفر (۸۰/۱٪) متاهل و ۷۵ نفر (۱۹/۹٪) مجرد بودند. از بین این افراد ۷۷ نفر (۲۰/۴٪) تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم، ۷۶ نفر (۲۰/۲٪) کاردانی، ۱۸۹ نفر (۵۰/۱٪) کارشناسی و ۳۵ نفر (۹/۳٪) کارشناسی ارشد و بالاتر داشتند.

بین تمام متغیرهای مدل با یکدیگر همبستگی مثبت و معنی‌دار وجود داشت ($p < 0/01$; جدول ۱).

مدل پژوهش دربردارنده چهار متغیر بود که متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی، به‌عنوان متغیر برون‌زا، خوش‌بینی و امیدواری به‌عنوان متغیر وابسته میانی یا میانجی‌گر، و متغیر شادکامی به‌عنوان متغیر وابسته نهایی یا درون‌زا در نظر گرفته شد. این مدل با استفاده از روش برآورد حداکثر درست‌نمایی تحلیل شد و شاخص‌های برازش استخراج شدند. شاخص χ^2 و معنی‌دار نبود، شاخص χ^2/df بر درجه آزادی کمتر از ۲، شاخص‌های RMSEA و SRMR کمتر از ۰/۰۵ و شاخص‌های GFI، AGFI، NFI، TLI و CFI بیشتر از ۰/۹ بود. بنابراین تمامی شاخص‌های برازش مدل بسیار عالی بودند و این مدل با داده‌های تجربی حاصل از گروه نمونه برازش داشت (جدول ۲).

تمامی ضرایب مسیر (اثرات مستقیم)، به‌جز ضریب مسیر خوش‌بینی به احساس شادکامی، در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی‌دار بودند. این نتایج بدین معنی است که خوش‌بینی تنها به‌صورت غیرمستقیم و با تأثیر بر امیدواری قادر به تأثیرگذاری بر احساس شادکامی است (شکل ۱).

حد بالا و پایین تمامی اثرات غیرمستقیم مدل، مثبت بود و تمامی

برای ما خواهد داشت [14]. نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که بین امیدواری و شادکامی رابطه وجود دارد [15, 16]. همچنین امیدواری با جهت‌گیری مذهبی درونی [17-20] و خوش‌بینی [21, 22] نیز رابطه مستقیمی دارد.

نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهند جهت‌گیری مذهبی علاوه بر شادکامی [23, 24] با خوش‌بینی [25] نیز در ارتباط است. لذا به نظر می‌رسد جهت‌گیری مذهبی بتواند علاوه بر اثرگذاری مستقیم بر شادکامی، از طریق خوش‌بینی و امیدواری نیز بر شادمانی افراد تأثیر بگذارد. لذا پژوهش حاضر با هدف آزمون مدل ساختاری روابط بین جهت‌گیری مذهبی درونی و شادکامی از طریق خوش‌بینی و امیدواری انجام شد.

ابزار و روش‌ها

پژوهش حاضر، از نوع توصیفی-همبستگی است که بین کلیه دانشجویان موسسه غیرانتفاعی راغب اصفهانی در شهر اصفهان در سال ۱۳۹۶ به تعداد ۳۷۷ نفر انجام شد. این افراد به روش نمونه‌گیری در دسترس به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و به پرسش‌نامه‌های پژوهش پاسخ دادند.

ابزارهای پژوهش شامل پرسش‌نامه‌های زیر بود:

۱- پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد: آزمون شادکامی آکسفورد دارای ۲۹ ماده است و میزان شادکامی فردی را می‌سنجد. این آزمون در سال ۱۹۸۹ توسط مایکل آرگایل و براساس پرسش‌نامه افسردگی بک ساخته شده است. ۲۱ عبارت از عبارات این پرسش‌نامه از پرسش‌نامه افسردگی بک (BDI) گرفته شده و معکوس شده و ۱۱ پرسش به آن اضافه شده است تا سایر جنبه‌های سلامت ذهنی را پوشش دهد. این آزمون شامل ۲۹ گویه است که به هر یک نمره‌ای بین صفر تا ۳ تعلق می‌گیرد. نمره مجموع این آزمون بین صفر تا ۸۷ است و نمره بالاتر به معنی سطوح بالاتر شادکامی است. تجفی و همکاران [26] روایی و پایایی پرسش‌نامه را به روش‌های تحلیل عاملی، بازآزمایی، همسانی درونی و دونیمه‌کردن، مناسب گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر پایایی این پرسش‌نامه به روش همسانی درونی محاسبه شد و آلفای کرونباخ آن ۰/۸۹ به دست آمد.

۲- مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت: پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی آلپورت [27]، شامل ۲۱ جمله است. این پرسش‌نامه نقطه برش ندارد و هر چه آزمودنی‌ها در مقیاس‌های مورد بررسی نمرات بیشتری به دست آورند بیشتر دارای آن صفت هستند. این پرسش‌نامه دارای ۲۰ ماده بوده و جهت‌گیری مذهبی بیرونی (۱۱ ماده) و درونی (۹ ماده) را می‌سنجد که هر یک نمره‌ای بین یک (کاملاً مخالفم) تا ۴ (کاملاً موافقم) می‌گیرد. حسینی و همکاران [28] آلفای کرونباخ ۰/۷۵ و مختاری و همکاران [11] ضریب ۰/۷۱ را برای این پرسش‌نامه گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر از خرده‌مقیاس جهت‌گیری مذهبی درونی استفاده شد که پایایی آلفای کرونباخ آن ۰/۷۵ محاسبه شد.

۳- مقیاس امید بزرگسالان (AHS): پرسش‌نامه امیدواری که توسط /شنایدر و همکاران [29] تهیه شده است، دارای ۱۲ سؤال بوده و هدف آن ارزیابی میزان امید به زندگی در افراد است. شیوه نمره‌گذاری آن براساس طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای است. /برایات و ونگروس [30] همسانی درونی کل آزمون را ۰/۷۱ تا ۰/۷۹ به دست آورده‌اند. در ایران نیز در مطالعات متعدد، ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسش‌نامه مطلوب گزارش شده است [31, 32]. آلفای کرونباخ این ابزار در پژوهش حاضر نیز ۰/۷۹ به دست آمد.

۴- آزمون جهت‌گیری زندگی (LOT): شیبیر و کارور [33] برای

این اثرات در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی‌دار بودند (جدول ۳).

جدول ۱ ماتریس همبستگی بین متغیرهای مدل به همراه میانگین آماری نمرات آنها

متغیرهای مدل	نمرات	۱	۲	۳
۱- جهت‌گیری مذهبی درونی	۳۷/۵۹±۶/۱۵			
۲- خوش‌بینی	۱۴/۲۹±۲/۳۷	۰/۶۵**		
۳- امیدواری	۳۶/۵۰±۵/۳۴	۰/۶۸۴**	۰/۵۹۷**	
۴- شادکامی	۵۶/۶۳±۶/۵۳	۰/۵۶۲**	۰/۵۱۳**	۰/۶۴۸**

جدول ۲ شاخص‌های برازش مربوط به تحلیل مدل پیشنهادی

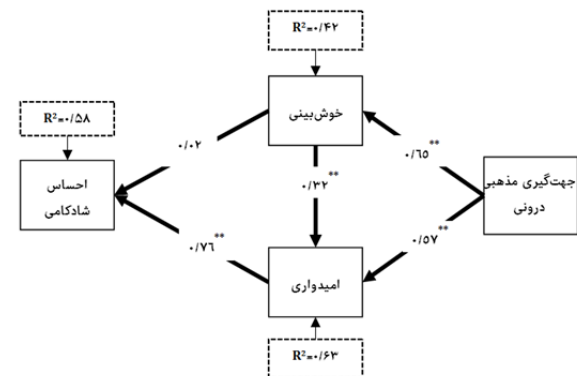
شاخص‌ها	مقدار
χ^2	۱/۲۱
df	۱
P.value	۰/۲۷۲
χ^2/df	۱/۲۱
GFI	۰/۹۹۸
AGFI	۰/۹۸۴
NFI	۰/۹۹۹
TLI	۰/۹۹۹
CFI	۱
RMSEA	۰/۰۲۴
SRMR	۰/۰۰۷

معنی‌داری با شادکامی داشتند. علاوه بر این، هر سه متغیر توانستند به شکل مستقیم یا غیرمستقیم بر شادکامی تأثیر بگذارند. بررسی مدل پژوهش نیز نشان‌دهنده برازش مطلوب مدل بود. بر این اساس جهت‌گیری مذهبی درونی بر امیدواری تأثیرگذار بود. این یافته با نتایج پژوهش‌های یگانه^[17]، حسینی قمی و همکاران^[18]، نوابخیش و پوریوسفی^[19] و سلیمین^[20] همسو است. همچنین جهت‌گیری درونی مذهبی توانست بر خوش‌بینی نیز تأثیرگذار باشد که این نتیجه با یافته‌های عاشوری و همکاران^[25] همسو است. اعتقادات مذهبی می‌تواند از طریق ایجاد امید و تشویق به نگرش‌های مثبت موجب آرامش درونی فرد شود^[4]. احساس تعلق به منبعی والا به افراد کمک می‌کند در شرایط مشکل‌زا در مواجهه با حوادث فشارزای زندگی، به یاری خداوند امیدوار و به آینده خوش‌بین باشند^[5].

دیگر یافته مهم پژوهش حاضر، تأثیرگذاری خوش‌بینی بر امیدواری بود که با نتایج ماتیو و همکاران^[21] و یوسف و لوتانز^[22] همخوانی دارد. این در حالی است که برخی پژوهشگران معتقدند خوش‌بینی و امیدواری دو روی یک سکه هستند، اما بریانت و ونگروس^[30] بر این باورند که امیدواری به دستیابی شخص به اهداف مشخص اشاره دارد، در حالی که خوش‌بینی مفهومی کلی‌تر است و به انتظار فرد نسبت به کیفیت وقایع آینده مربوط می‌شود. بنابراین خوش‌بینی می‌تواند به‌عنوان یک مفهوم زیربنایی‌تر، بر امیدواری تأثیرگذار باشد.

از سوی دیگر، امیدواری نیز توانست بر شادکامی تأثیرگذار باشد که این یافته با پژوهش‌های پیشین همسو است^[21, 22]. در تبیین این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که امیدواری به واسطه کمک به فرد برای داشتن هدف در زندگی، باور به تحقق این هدف و تلاش برای رسیدن به آن، می‌تواند موجب کاهش و افزایش شادکامی شود^[38]. شنایدر در نظریه امید معتقد است داشتن هدف در زندگی، تجربه‌های مثبت هیجانی را به دنبال دارد و به این شکل می‌تواند نشانه‌های افسردگی از قبیل کمبود انرژی و خلق افسرده را از بین ببرد^[39]. همچنین افراد امیدوار ضمن استفاده از حمایت اجتماعی و استفاده از کمک دیگران، از توانمندی‌های رفتاری بیشتری برخوردارند و بهتر می‌توانند موانع را از میان بردارند و هیجان‌های منفی کمتری را تجربه می‌کنند^[40].

در نهایت، نتایج آزمون مدل نشان داد که خوش‌بینی اثر مستقیم معنی‌داری بر شادکامی ندارد، بلکه خوش‌بینی تنها به‌صورت غیرمستقیم و با تأثیر بر امیدواری قادر به تأثیرگذاری بر احساس شادکامی است. این نتایج نشان می‌دهد که خوش‌بینی تنها زمانی که منجر به امیدواری در فرد شود، شادکامی او را افزایش می‌دهد. این نتیجه همسو با یافته‌های چانگ و همکاران^[41] است که در پژوهش خود مشاهده کردند امیدواری توانست نقش بیشتری در تبیین نشانگان افسردگی داشته باشد. بر این اساس، اگرچه داشتن چشم‌انداز مثبت در زندگی می‌تواند احتمال تجربه نشانگان افسردگی را کاهش دهد، اما به نظر می‌رسد که احساس فرد در زمینه برخورداربودن از توانایی دستیابی به زندگی مطلوب می‌تواند نقش مهم‌تری در تسکین نشانگان افسردگی و افزایش شادکامی ایفا کند. با این حال نمی‌توان این امر را مطلق دانست و توجه به تفاوت‌های فرهنگی، سن و تجربه‌های افراد ضروری است. برای مثال در پژوهش وانگ و لیم^[42] خوش‌بینی توانست نقش پررنگ‌تری در معادله رگرسیون ایفا کند. این امر را می‌توان به شباهت این دو متغیر نیز نسبت داد. لذا انجام پژوهش‌های بیشتر در جهت بررسی این ناهمخوانی ضروری است.

شکل ۱ پارامترهای برآورده شده در مدل پژوهش (* $p < 0/05$ ، ** $p < 0/01$)

جدول ۳ اندازه و معنی‌داری اثرات غیرمستقیم مدل

اثر غیرمستقیم	اندازه استاندارد	حد بالا	حد پایین معنی‌داری
جهت‌گیری مذهبی درونی بر احساس شادکامی از طریق خوش‌بینی و امیدواری	۰/۵۸۵	۰/۶۲۸	۰/۵۴۱
جهت‌گیری مذهبی درونی بر امیدواری از طریق خوش‌بینی	۰/۲۱۰	۰/۲۵۵	۰/۱۶۶
خوش‌بینی بر احساس شادکامی از طریق امیدواری	۰/۲۴۶	۰/۳۰۴	۰/۱۹۸

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی و آزمون مدل میانجی‌گر خوش‌بینی و امیدواری در ارتباط بین جهت‌گیری مذهبی درونی و احساس شادکامی انجام شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد هر سه متغیر جهت‌گیری مذهبی درونی، امیدواری و خوش‌بینی رابطه

- Survey of the relationship between religious orientation and marital adjustment among couples. *J Religion Health*. 2014; 2 (1): 49-56. [Persian]
- 8- Bahrami Ehsan H, Pournaggash Tehrani S. Relationship between personality dimensions and religious orientation. *J Mod Psychol Res*. 2009;4(13):1-14. [Persian]
- 9- Asgari P, Roshani Kh, Mehri Adriani M. Relationship between religious believes and optimism with spiritual well-being. *J Soc Psychol*. 2009;4(10):27-39. [Persian]
- 10- Janbozorgi M. Religious orientation and mental health. *Res Med*. 2007;31(4):345-50. [Persian]
- 11- Mokhtari A, Allahyari AA, Rasulzade Tabatabaei SK. The relationship between religious orientation and stress. *J Psychol*. 2001;5(1):56-67. [Persian]
- 12- Kiyanzad S, Kajbaf MB, Phayazi M. Examine the relationship between happiness and life orientation (optimism and pessimism) students of faculty of psychology, university of Isfahan. *Indian J Fundam Appl life Sci*. 2016;6(1):290-97.
- 13- Arjmandnia AA, Vatani S, Hasanzadeh S. The effect of positive thinking training on happiness and irrational beliefs in blind adolescents. *Posit Psychol*. 2017;2(3):21-34. [Persian]
- 14- Kermani Z, Khodapanahi M, Heidari M. Psychometrics features of the Snyder hope scal. *J Appl Psychol*. 2011;5(3):7-23. [Persian]
- 15- Sariçam H. Subjective happiness and hope. *Universitas Psychologica*. 2015;14(2):685-94.
- 16- Sepehrian Azar F, Mohammadi N, Badalpoor Z, Norouzzadeh V. The relationship between hope and happiness with marital satisfaction. *J Health Care*. 2016;18(1):37-44. [Persian]
- 17- Yeganeh T. Role of religious orientations in determination of hope and psychological well-being in female patients with breast cancer. *Iranian J Breast Dis*. 2013;6(3):47-56. [Persian]
- 18- Hosseini Ghomi T, Salimi Bajestani H, Zakeri N. Relationship religious orientation and hope with health anxiety among women nurses in Imam Khomeini hospital of Tehran. *Iranian J Nurs Res*. 2014;9(1):17-24. [Persian]
- 19- Navabakhsh M, Pouryousefi H. The role of religion and religious beliefs in the psychic health. *Religious Study*. 2007;(14):71-94. [Persian]
- 20- Seligman MEP. *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Free Press. 2002.
- 21- Mathew J, Dunning C, Coats Ch, Whelan T. The mediating influence of hope on multidimensional perfectionism and depression. *Pers Individ Differ*. 2014;70:66-71.
- 22- Youssef CM, Luthans F. Positive organizational behavior in the workplace: the impact of hope, optimism, and resilience. *J Manage*. 2007;33(5):774-800.
- 23- Moltafet G, Mazidi M, Sadati S. Personality traits, religious orientation and happiness. *Procedia Soc Behav Sci*. 2010;9:63-9.
- 24- Farasatkish F, Pirani Z, Khodabakhshi Koolae A. Relationship of psychological well-being and happiness with religious orientation among female students. *J Religion Health*. 2016;4(1):36-46. [Persian]
- 25- Ashoori J, Saffarian MR, Yousefi N. Relationship between religious orientation, optimism and spiritual intelligence with spiritual health of the Holy Quran instructors. *J Psychol Religion*. 2014;7(2):125-36. [Persian]

یافته‌های پژوهش حاضر ضرورت توجه به متغیرهای پژوهش را به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر شادکامی خاطرنشان می‌سازد. مطابق نظر آلپورت^[27] تقویت جهت‌گیری مذهبی درونی در مقابل جهت‌گیری مذهبی بیرونی، می‌تواند در جهت ارتقای سلامت روان افراد موثر واقع شود. همچنین استفاده از مداخلاتی همچون امیددرمانی نیز می‌تواند به افزایش شادکامی منجر شود^[39, 43]. بر این اساس، فراهم آوردن پیش‌نیازهای تقویت جهت‌گیری مذهبی درونی می‌تواند ضمن تقویت امیدواری و خوش‌بینی، در ارتقای شادکامی افراد موثر واقع شود. لذا پیشنهاد می‌شود نتایج پژوهش حاضر در جهت تدوین برنامه‌های معطوف به ارتقای شادکامی افراد مورد استفاده قرار گیرد.

مطالعه حاضر با محدودیت‌هایی نیز همراه بود که از آن جمله می‌توان به خودگزارشی بودن پرسش‌نامه‌ها و نمونه‌گیری در دسترس اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

جهت‌گیری مذهبی درونی را می‌توان به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر خوش‌بینی، امیدواری و شادکامی در نظر گرفت.

تشکر و قدردانی: نویسندگان بدین‌وسیله قدردانی خود را از کلیه دانشجویانی که ما را در انجام این پژوهش یاری رساندند اعلام می‌دارند.

تأییدیه اخلاقی: در این پژوهش اصول اخلاقی پژوهش از جمله محرمانه‌بودن اطلاعات، رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان و اختیار خروج از پژوهش (کدهای اخلاق ۱، ۳ و ۴) رعایت شد.

تعارض منافع: هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: سید علی هادیان (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/ پژوهشگر اصلی (۳۰٪)؛ سجاد امینی‌منش (نویسنده دوم)، پژوهشگر اصلی/نگارنده بحث (۲۵٪)؛ مصطفی خانزاده (نویسنده سوم)، روش‌شناس/تحلیلگر آماری (۲۵٪)؛ رسول علی عسگری (نویسنده چهارم)، پژوهشگر کمکی/نگارنده بحث (۲۰٪)

منابع مالی: این پژوهش بدون حمایت مالی انجام شده است.

منابع

- Rashidi Kochi F, Najafi M, Mohammadyfar MA. The role of positive psychological capital and the family function in prediction of happiness in high school students. *Positive Psychol*. 2017;2(3):79-95. [Persian]
- Diener E, Ryan K. Subjective well-being: A general overview. *South African J Psychol*. 2009;39(4):391-406.
- Darbe Esfahani F, Motaghedifard M, Arfaei F, Shekari A. Correlation of Islamic lifestyle with life satisfaction and mental health. *Islamic Life J*. 2018;2(3):131-35. [Persian]
- Yang KP, Mao XY. A study of nurses' spiritual intelligence: a cross-sectional questionnaire survey. *Int J Nurs Stud*. 2007;44(6):999-1010.
- Gheinaghi A, Sanagoo A, Jouybari L. The relationship between religious beliefs, social support and optimism in students of Golestan University of Medical Sciences. *J Adv Med Educ*. 2018;1(2):26-9.
- Golparvar M. General health of students as a function of religious orientation and religiosity or distributive and procedural just world beliefs. *Stud Islam Psychol*. 2009;3(4):43-64. [Persian]
- Seddighi A, Safarbeygi Sh, Mohebbi S, Shahseyah M. A

- optimism and coping strategies in university students. *J Fundam Ment Health*. 2002;4(15):86-98. [Persian]
- 36- Zhonglin W, KitTai H, Marsh HW. Structural equation model testing: Cutoff criteria for goodness of fit indices and chi-square test. *Acta Psychol Sinica*. 2004;36(2):186-94. [Chinese]
- 37- Preacher KJ, Hayes AF. Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behav Res Methods*. 2008;40(3):879-91.
- 38- Parvaneh E, Azizi K, Karimi P. The effectiveness of hope-therapy on the enhancement of happiness in elderly. *J Aging Psychol*. 2015;1(1):41-7. [Persian]
- 39- Snyder CR. Hope theory: Rainbows in the mind, psychological. *Psychol Inq*. 2002;13(4):249-75.
- 40- Marques SC, Pais-Ribeiro JL, Lopez SJ. The role of positive psychology constructs in predicting mental health and academic achievement in children and adolescents: A two-year longitudinal study. *J Happiness Stud*. 2011;12(6):1049-62.
- 41- Chang EC, Yu EA, Hirsch JK. On the confluence of optimism and hope on depressive symptoms in primary care patients: Does doubling up on bonum futurum proffer any added benefits? *J Posit Psychol*. 2013;8(5):404-11.
- 42- Wong SS, Lim T. Hope versus optimism in Singaporean adolescents: Contributions to depression and life satisfaction. *Personality Individ Differences*. 2009;46(5-6):648-52.
- 43- Farnia F, Baghshahi N, Zarei H. The Effectiveness of Group Hope Therapy on Happiness in Hemodialysis Patients. *J Urmia Nurs Midwifery Fac*. 2016;14(6):543-50. [Persian]
- 26- Najafi M, Dehshiri Gh, Dabiri S, Sheykhi M, Jafari N. Psychometric properties of Farsi version of the Oxford happiness questionnaire among college students. *Educ Meas*. 2012;3(10):55-74. [Persian]
- 27- Allport GW. Behavioral science, religion, and mental health. *J Religion Health*. 1963;2(3):187-97.
- 28- Hosseini M, Sadegh Moghadam L, Graminejad N, Sadeghi S. The role of religious orientation in use of psychological defense mechanisms in medical students. *J Religion Health*. 2018;6(1):10-8. [Persian]
- 29- Snyder CR, et al. The will and the ways: development and validation of an individual-differences measure of hope. *J Pers Soc Psychol*. 1991;60(4):570-85.
- 30- Bryant FB, Cvenegros JA. Distinguishing hope and optimism: two sides of a coin, or two separate coins? *J Soc Clin Psychol*. 2004;23(2):273-302.
- 31- Bijari H, Ghanbari Hashemabadi B, Aghamohammadian Sherbaf HR. Effects of hope-based group therapy on the promotion of hope in women with breast cancer. *Stud Educ Psychol*. 2009;10(1):172-84. [Persian]
- 32- Ghasemi A, Abedi A, Baghban I. The impact of group education based on Snyder's hop theory on the rate of happiness in elderly's life. *Knowledge Res Appl Psychol*. 2009;11(41):17-40. [Persian]
- 33- Scheier MF, Carver CS. Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychol*. 1985;4(3):219-47.
- 34- Danesh E, Shamshiri M, Kakavand A, Saliminia A. The relationship between mothers' perfectionism to predict their daughter' self-efficacy and optimism. *Q J Psychol Stud*. 2013;9(3):125-52. [Persian]
- 35- Hassanshahi MM. The relationship between